

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

มูลนิธิโครงการหลวงได้ดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมด้านเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกษตรกรบนพื้นที่สูงสามารถประกอบอาชีพ ร่วมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยผลการดำเนินงานมากกว่า 50 ปี ที่ผ่านมาเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติ และนานาชาติว่าเป็นศาสตร์พระราชาในการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดระบบเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายกับบริบทต่างๆ ของแต่ละชุมชนบนพื้นที่สูง

การศึกษารูปแบบระบบเกษตรยั่งยืนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูงจากความสำเร็จของมูลนิธิโครงการหลวงจึงเป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบนพื้นที่สูงอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่สูงอื่น และสามารถลดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงได้

จากสถานการณ์ภัยแล้งในปัจจุบัน และปัญหาผลกระทบของปรากฏการณ์เอลนีโญ ซึ่งจะส่งผลกระทบทำให้สภาพอากาศร้อนมากกว่าปกติ และเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นระยะเวลานาน ทำให้สถานการณ์ภัยแล้งในเขตภาคเหนือโดยเฉพาะบนพื้นที่สูงซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อาศัยน้ำฝน และในบางพื้นที่เกิดปัญหาภัยแล้งซ้ำซากได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก เนื่องจากปริมาณฝนรวมในฤดูร้อนปีนี้จะต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ ส่งผลกระทบต่อการทำการเกษตรบนพื้นที่สูงเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มที่ความแห้งแล้งจะขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเชิงรุกให้กับกลุ่มเกษตรกรสำหรับการรองรับการเปลี่ยนแปลง สวพส. จึงจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาระบบการเกษตรยั่งยืนบนพื้นที่สูงในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบ (Model) ระบบเกษตรบนพื้นที่สูงที่ดี ที่มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้คุ้มค่า รวมทั้งศึกษาวิจัยการใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อป้องกันหรือรองรับภัยแล้งอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบ (Model) และถอดบทเรียนระบบเกษตรยั่งยืนบนพื้นที่สูง ที่เหมาะสมในแต่ละบริบทของชุมชน

1.2.2 เพื่อศึกษาการใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อป้องกันหรือรองรับภัยแล้งอย่างยั่งยืนในการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่: โครงการหลวง จำนวน 1 พื้นที่ และโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 3 พื้นที่

1.3.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

1) ศึกษาวิธีการดำรงชีพของเกษตรกร อาชีพด้านการเกษตรของแต่ละพื้นที่ เช่น รูปแบบการปลูกพืช การจัดการน้ำ ชนิดพืช พันธุ์พืช ระยะเวลาส่งเสริม แหล่งจำหน่ายผลิตผล และกระบวนการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรและปัจจัยและเงื่อนไขของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนระบบเกษตร

- 2) วิเคราะห์ระบบเกษตรในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษ วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขของระบบเกษตรแบบยั่งยืน
- 3) วิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาการขาดแคลนน้ำและการจัดการน้ำหลังมีการปรับเปลี่ยนระบบเกษตร

